

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

ПОЛОВИНЧАК ЮЛІЯ МИКОЛАЇВНА

УДК 323.2:316.472.4

**БІБЛІОТЕКА В СИСТЕМІ МЕРЕЖЕВИХ ІНТЕРАКТИВНИХ ПРАКТИК
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ**

27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня доктора
наук із соціальних комунікацій

Київ 2019

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота виконана в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, Національна академія наук України

Офіційні опоненти:

доктор наук із соціальних комунікацій,
старший науковий співробітник
Воскобойнікова-Гузєва Олена Вікторівна,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
завідувач кафедри бібліотекознавства
та інформології Інституту журналістики;

доктор наук із соціальних комунікацій,
старший науковий співробітник, професор
Кунанець Наталія Едуардівна,
Національний університет «Львівська політехніка»,
Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій,
професор кафедри інформаційних систем та мереж;

доктор наук із соціальних комунікацій, професор
Шемаєва Ганна Василівна,
Харківська державна академія культури, професор
кафедри інформаційної, бібліотечної та архівної
справи факультету соціальних комунікацій.

Захист відбудеться «19 грудня» 2019 р. о 12.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.165.01 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) наук у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського за адресою: 03039, м. Київ, просп. Голосіївський, 3.

З дисертацією можна ознайомитися в читальному залі бібліотекознавчої літератури Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського за адресою: 03039, м. Київ, просп. Голосіївський, 3.

Автореферат розіслано «15 листопада» 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат наук із соціальних комунікацій

Л. А. Литвинова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Бібліотека як інтегративний соціальний інститут має значний потенціал у формуванні і підтриманні світоглядних та ідейних цінностей у суспільстві, виступаючи важливим суб'єктом ідентичнісних практик – конструювання, збереження, трансформацій, трансляції ідентичностей як переживання і усвідомлення своєї приналежності до певних соціальних груп і спільнот. По-перше, бібліотеки, зокрема, національні, мають статусне значення як символи державної незалежності і культурної самобутності нації. По-друге, бібліотеки орієнтовані на здійснення меморіальної функції, формуючи та надаючи доступ до фондів, репрезентуючи тим самим духовні здобутки нації, її колективну пам'ять та забезпечуючи інформаційний потенціал для постійного розвитку держави. По-третє, культурно-просвітницька діяльність бібліотек через цілісну систему засобів, форм та методів реалізовує суспільні ідентичнісні практики (мовні, комеморативні, святкові, культурні та ін.). Вибір саме національної ідентифікації в якості основної для наукового осмислення пов'язаний з її виразністю, відносною стійкістю серед інших колективних ідентичностей та впливом, що його саме національні ідентичності здатні здійснювати на суспільні процеси та явища.

Проблеми національної ідентичності стали предметом дослідження багатьох зарубіжних і вітчизняних науковців. Утім, інформаційно-комунікативний потенціал бібліотек у сучасному інформаційному просторі, їх значення як одного із важливих символів культурної та інтелектуальної самобутності спільноти, носія колективної пам'яті та учасника ідентичнісних практик інформаційної доби, залишався поза увагою системних наукових досліджень.

Отже, актуальність теми дослідження зумовлена її спрямованістю на вирішення протиріччя між невизначеністю місця бібліотеки в системі ідентичнісних практик та їх інформаційно-комунікативним потенціалом як соціального інституту. Таким чином, виходячи з того, що проблема функціонування бібліотеки в системі колективних ідентичностей у сучасних інфокомунікативних умовах до останнього часу залишалась поза науковою увагою, їх потенціал у процесах соціокультурних трансформацій потребує додаткового вивчення.

Нерозробленість зазначеної проблеми значною мірою зумовила вибір теми, окреслення мети, завдань та змісту дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дана робота виконувалася в межах науково-дослідної роботи Національної юридичної бібліотеки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) і пов'язана з виконанням тем «Розвиток інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек в процесі демократичних перетворень українського суспільства» (2007–2009 рр., 0107 U000402), «Інформаційно-аналітичний чинник подолання кризових явищ в українському суспільстві» (2010–2012 рр., 0110 U000027), «Оптимізація інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек в умовах інтенсифікації інформаційних обмінів» (2013–2015 рр., 0113 U000098), «Шляхи підвищення ефективності функціонування соціальних комунікацій в умовах посилення глобальних інформаційних впливів» (2016–2018 рр., 0116 U000200) та «Бібліотеки у формуванні інформаційного ресурсу стратегічних комунікацій українського суспільства» (2019–2021 рр., 0119 U000291).

Мета дослідження – розкрити значення і потенціал бібліотеки як соціального інституту в системі ідентичнісних процесів, що реалізуються через мережеві практики, визначити основні напрями її функціонування як активного елемента цієї системи.

Завдання дослідження випливають із мети і полягають у такому:

- проаналізувати наукові погляди на бібліотеку як суб'єкт ідентичнісних процесів у сучасній соціокомунікативістиці;
- визначити базові методологічні підходи до дослідження участі бібліотек у ідентичнісних мережевих практиках;
- уточнити специфіку формування понятійного і термінологічного апарату досліджуваної теми;
- з'ясувати роль бібліотек у ідентичнісних процесах в умовах становлення інформаційного суспільства;

- проаналізувати особливості мережевого середовища як простору трансформації національних ідентичностей та визначити місце бібліотек у цих процесах;
- встановити характерні особливості інтерактивного інформаційно-комунікаційного простору в контексті науково-аналітичної діяльності бібліотек;
- виявити, проаналізувати й узагальнити основні ідентичні практики мережевого інтерактивного середовища та окреслити їх реалізацію у діяльності бібліотек;
- уточнити основні підходи до визначення національного сегменту інформаційно-комунікаційного простору, зокрема, його інтерактивної складової, як об'єкту збереження бібліотеками;
- розкрити суть, значення та складові національного нарративу в діяльності бібліотек;
- з'ясувати пріоритетні напрями діяльності бібліотек із збереження національної електронної спадщини, представленої в інтерактивному просторі;
- визначити базові науково-методичні підходи, вироблені бібліотеками, до відбору значимих для суспільства (соціально, культурно, науково та ін.) текстів інтерактивного інформаційно-комунікаційного простору.

Об'єкт дослідження – бібліотечна складова ідентичнісних систем інформаційно-комунікаційного середовища.

Предмет дослідження – конструювання, трансформація, кумуляція, збереження, дослідження та трансляція бібліотеками національного ідентичнісного дискурсу мережевого інтерактивного середовища.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань було використано комплекс дослідницьких методів і підходів, базовим з яких було визначено соціально-комунікаційний підхід, дотримано принципу наукової об'єктивності. Поряд з емпіричними (спостереження, порівняння, опис) та теоретичними (гіпотеза, аналіз, синтез, узагальнення, індукція, дедукція, моделювання, пояснення, систематизація, класифікація) загальнонауковими методами дослідження використовувався діалектичний метод, який передбачає вивчення взаємозв'язку і взаємовпливів інформаційної системи суспільства з іншими сферами суспільного буття.

Теоретико-методологічним підґрунтям дослідження стали синергетичний, структурно-функціональний, системний та інституціональний підходи, які були використані у визначенні тенденцій і закономірностей діяльності бібліотек у мережевому середовищі, дослідженні бібліотеки як системного цілого з точки зору її структури, функцій та завдань, дозволили визначити місце бібліотеки у процесах творення, трансформації, кумуляції, збереження та трансляції соціокультурної інформації середовища соціальних медіа, з'ясувати фактори, що впливають на розвиток бібліотеки як суб'єкта соціокультурних процесів.

Вирішенню завдання щодо визначення стану розроблення і уточнення понять «національна ідентичність», «інтернет-дискурс», «мережева україніка» та «блогова україніка» як підсистема останньої, «комунікативні практики» тощо сприяло застосування методів термінологічного аналізу й операціоналізації понять.

Важливу роль у визначенні основних напрямів бібліотечної діяльності у сфері ідентичнісних практик та соціокультурної взаємодії у інтерактивному просторі відіграло використання методу включеного спостереження, аналізу документів, елементів контент-аналізу та дискурс-аналізу при дослідженні змісту продуктів комунікації у інтерактивному середовищі. Традиційно інформативним є соціологічний метод, залучений до з'ясування рівня впливовості та ефективності ідентичнісних практик у процесі виявлення і дослідження ідентичнісних взаємодій.

Використання комплексу дослідницьких методів та побудова дослідження на вивченні різноманітних за своїм характером джерел і літератури дали змогу дійти результатів, що склали його наукову новизну.

Наукова новизна одержаних результатів. В дисертаційній роботі вперше:

- структуровано триєдиний комплекс історіографічних джерел, що обґрунтовують роль бібліотек як комплексного інформаційного, наукового і культурно-просвітницького закладу та дають змогу досліджувати діяльність бібліотек у забезпеченні спадкоємності та трансформації національної ідентичності в ув'язуванні із вивченням бібліотечної діяльності у інтернет-просторі;

– доведено на дисертаційному рівні ефективність методу критичного дискурс-аналізу для дослідження інтегрованості бібліотечної діяльності до мережевих інтерактивних практик формування національної ідентичності;

– запропоновано введення до наукового обігу таких наукових понять: «мережеві інтерактивні практики», «бібліотечні ідентичнісні практики», «мережева (інтернет) регіоналістика», «суб'єктний рівень конвергентності», «блогова україніка», «модеруючий підхід до кумуляції мережевих ресурсів інтерактивного простору»;

– визначено характеристики соціальних медіа (полілогічність, неформальність, демократичність, креативність) та доведено їх зв'язок із процесами творення і трансформації світоглядних смислів;

– розроблено засади досліджень соціальних медіа як дискурсивного простору у діяльності бібліотек із структуризації мережевої інформації, запропоновано систему ефективних та оптимально інформативних індикаторів для таких досліджень;

– обґрунтовано генетичний зв'язок бібліотек із ідентичнісними процесами (консолідація спільнот, трансляція та підтримання світоглядних смислів), доведено актуалізацію цієї функції в умовах інформаційного суспільства; визначено значення бібліотек як агентів (носіїв маркерів ідентичності) та суб'єктів (учасників процесів із вироблення, трансформації, представлення) колективних, зокрема, національних, ідентичностей;

– визначено та узагальнено роль бібліотек у реалізації основних мережевих ідентичнісних практик, що розуміються як сукупність віртуальних (здійснюваних у інтернет-просторі), повторюваних та свідомих соціальних / комунікативних дій та навичок, які ґрунтуються на колективному досвіді та забезпечують стабільність групових уявлень;

– доведено мобілізаційну та компенсаційну функції інтерактивного інформаційно-комунікаційного простору як актуальних для процесів ідентифікації;

– виявлено та обґрунтовано суб'єкт-об'єктний діалектичний зв'язок бібліотеки та національного нарративу – сукупності ідентичнісних текстів, яка формує уявлення нації про себе, твориться і переосмислюється в різноманітних практиках;

– виявлено і систематизовано основні стратегії кумуляції бібліотеками національного нарративу, представленого в інтерактивному інформаційно-комунікаційному просторі;

уточнено:

– важливі для науково-аналітичної діяльності бібліотек особливості мережевого простору: дисперсний, мозаїчний і кліповий характер та суб'єктивність текстів, сформованих в результаті інтерактивної комунікації;

дістало подальшого розвитку:

– наукові підходи до визначення національного сегменту інформаційно-комунікаційного простору, зокрема, виокремлення «блогової україніка» як його інтерактивної складової, що розглядається як сукупність публікацій у інтерактивному просторі соціальних медіа, цитат, мультимедійного контенту, пов'язаних гіперпосиланнями, коментарів веб-сторінок, значимих для українських соціокультурних процесів;

– осмислення діяльності бібліотек із збереження національної електронної спадщини; зокрема, виділення раніше не описаного модеруючого підходу, що охоплює діяльність бібліотек із організації збору та обробки контенту за рахунок мобілізації користувачького потенціалу для кумуляції інформації.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дисертаційного дослідження можуть бути використано при підготовці навчально-методичних курсів і посібників для студентів закладів вищої освіти, що готують фахівців для роботи в бібліотечно-інформаційній галузі. Створені електронні ресурси поповнюють український бібліотечний сегмент мережі Інтернет і активно використовуються в практиці інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек. Застосування розробленої в дослідженні комплексної методики аналізу інтернет-дискурсу можливе в різних галузях соціогуманітаристики: бібліотекознавчих дослідженнях, студіях соціальної пам'яті, регіоналістиці, політичних дослідженнях.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконане самостійно, викладені наукові результати, висновки і рекомендації належать дисертантці. У працях, які виконані у співавторстві, дисертантці належать усі результати досліджень інтерактивних практик бібліотечного дискурсу та проблем національної ідентичності, що конкретизовано у списку публікацій здобувача.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки та рекомендації дисертації було викладено в опублікованих наукових працях та обговорено під час сімнадцяти міжнародних наукових конференцій, зокрема «Книжная культура: Опыт прошлого и проблемы современности» (Москва, 18–19 грудня 2008 р.), «Проблеми дослідження українського визвольного руху середини ХХ ст.» (Львів, 14 листопада 2014 р.), «Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору» (Київ, 21–23 жовтня 2014 р.), «Політична криза у перехідному суспільстві» (Київ, 9 жовтня 2014 р.), «Интернет и общество» (Кутаїсі, 10–11 липня 2015 р.), «Историко-культурна спадщина: збереження, доступ, використання» (Київ, 7–9 квітня 2015 р.), «Бібліотека. Наука. Комунікація» (Київ, 6–8 жовтня 2015 р.), «Сучасні проблеми діяльності бібліотек в умовах інформаційного суспільства» (Львів, 10–11 вересня 2015 р.), «Социальные коммуникации в эпоху возрастающего потока информации – 2015» (Будапешт, 1 листопада 2015 р.), «Социальные коммуникации в эпоху возрастающего потока информации – 2016» (Будапешт, 1 листопада 2016 р.), «Бібліотека. Наука. Комунікація: формування національного інформаційного простору» (Київ, 4–6 жовтня 2016 р.), «Лабиринты реальности» (Монреаль, 30–31 жовтня 2016 р.), «Библиотека как феномен культуры» (Мінськ, 4–6 жовтня, 2016 р.), «Science and Policy – Dialogue in Europe» (Таллінн, 01–03 серпня 2016 р.), «Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек» (Київ, 3–5 жовтня 2017 р.), «The development of collaboration of the european libraries in virtual space» (Кишинів, 31 жовтня – 2 листопада 2017 р.), «Інформація, комунікація і управління знаннями в глобалізованому світі» (Київ, 15 травня 2018 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладені в 42 публікаціях, серед яких одноосібна монографія (400 с., 20 друк. арк.), 15 статей у наукових виданнях, занесених МОН України до переліку наукових фахових видань України, 8 статей у закордонних наукових періодичних виданнях, 16 тезах доповідей, опублікованих матеріалах наукових міжнародних конференцій, в тому числі – 5, що проходили за кордоном; 1 статті у інших наукових періодичних виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 427 сторінок (основна частина – 336 сторінок (авт. арк. –15), додатки – 16 сторінок). Список використаних джерел містить 411 найменувань на 42 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, висвітлено його теоретичне підґрунтя, методологічну основу та джерельну базу; визначено мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження, сформульовано гіпотезу; розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення отриманих результатів, зв'язок роботи з науковими програмами, темами і планами; окреслено особистий внесок здобувача, подано відомості щодо апробації результатів дослідження та публікації автора.

У **першому** розділі «**Теоретико-методологічна база дослідження**», який складається з чотирьох підрозділів, обґрунтовано вибір методологічної основи дослідження, розкрито його теоретичне підґрунтя, висвітлено джерельну базу, охарактеризовано інтернет-дискурс та інтернет-комунікацію як об'єкт науково-аналітичної діяльності бібліотек та з'ясовано специфіку аналізу інтерактивного інформаційно-комунікаційного простору з точки зору науково-аналітичної діяльності бібліотек.

Здійснено огляд наукових публікацій, результати яких заклали теоретичні основи для вивчення участі бібліотек у процесах забезпечення спадкоємності та трансформації національної

ідентичності в ув'язуванні із дослідженням бібліотечної діяльності у інтерактивному інформаційному просторі в умовах інформаційної глобалізації, а також праць, пов'язаних з об'єктом дослідження.

Провідними бібліотекознавцями було обґрунтовано новий, відповідний вимогам часу, статус бібліотеки – як комплексного бібліотечно-інформаційного, наукового і культурно-просвітницького закладу. У працях О. Онищенко, М. Слободяника, Г. Шемаєвої, Л. Костенка з огляду на зміни концепції розвитку бібліотек актуалізується питання нових підходів до їх роботи з інформацією. Важливим науковим підґрунтям дослідження стала серія колективних монографій, підготовлених у НБУВ під науковим керівництвом О. Онищенко, В. Горового, В. Попика, що висвітлюють питання соціокультурних трансформацій в контексті розвитку мережевих інформаційно-комунікаційних технологій. Для дослідження інформаційного підґрунтя соціальних процесів плідною є обґрунтована в працях В. Горового концепція формування соціальних інформаційних баз як інформаційної основи національного інформаційного простору.

Важливою складовою історіографії дослідження стали бібліотекознавчі праці Л. Дубровіної, Т. Гранчак, О. Воскобойнікової-Гузевої, К. Генієвої, що осмислюють роль національних бібліотек як соціальних інститутів, одним із завдань яких є забезпечення спадкоємності національної ідентичності. Поряд із окремими працями, що стосуються участі бібліотек у процесах формування, трансформації та трансляції колективних ідентичностей, методологічними орієнтирами слугували праці, що безпосередньо не висвітлювали проблему, але присвячені дослідженню дотичних питань: біографістики, в тому числі мережевої як складової бібліотекознавчих досліджень та, водночас, складової ідентичнісних практик формування національного пантеону; інтернет-регіоналістики у сучасному бібліотекознавстві як студій, дотичних до формування колективних ідентичностей – регіональних і локальних – складової ширших ідентичнісних практик; студій соціальної пам'яті та дослідження бібліотек як установ соціальної пам'яті і їх участі у комеморативних практиках.

Теоретичною основою стала також низка сучасних загальних досліджень національної ідентичності в умовах інформаційної глобалізації та питань функціонування сучасного медіа-дискурсу, зокрема, праці Н. Пелагеші, В. Кулика, О. Горошко.

Окремий блок історіографії складають праці дослідників сучасного інформаційного простору та бібліотеки як суб'єкта інформаційних обмінів. Методологічними орієнтирами стали як праці, присвячені формуванню бібліотечного сегменту сучасного інтерактивного простору (В. Горового, Т. Гранчак), так і загальні дослідження з комунікативістики. У цьому контексті важливими були напрацювання дослідників, що осмислюють процеси бібліотечного архівування інформації з інтернет-простору, представлення у цифровому форматі бібліотечних фондів як складової національної цифрової спадщини, створення бібліотечних електронних ресурсів (К. Лобузіню, В. Копанєвої, О. Мар'їної), технологічні складові цих процесів (Л. Костенка, І. Лобузіню, Д. Соловяненко).

Водночас недостатньо дослідженим залишається зв'язок інтенсифікації ідентичнісних практик та розвитку інтерактивного простору, а також роль бібліотеки як соціокультурного інституту у творенні, трансформації, кумуляції, трансляції ідентичнісного дискурсу.

Відповідно до мети, предмета, об'єкта та завдань дослідження було обґрунтовано його методологічні засади. Враховуючи наявні бібліотекознавчі дослідження та виходячи із поставлених завдань, було застосовано комплекс дослідницьких методів, дотримано принципу наукової об'єктивності.

На основі сучасного визначення бібліотекознавства як наукової дисципліни документно-комунікаційного циклу, що теоретично відтворює бібліотеку як наукове поняття і об'єкт реальності в усіх її зв'язках і опосередкуваннях (Т. Гранчак), та із врахуванням проблеми дослідження – бібліотечний дискурс¹ національної ідентичності, акцент було зроблено на комунікаційному аспекті функціонування бібліотеки. При цьому сама бібліотека розглядається як

---

¹ Поняття «бібліотечний дискурс» вживається в двох контекстах: по-перше, дискурс про бібліотеки, по-друге – сегмент публічного дискурсу, продукований бібліотеками.

інтегративний соціальний інститут, універсальний інформаційно-комунікаційний центр. Враховуючи це, закономірним стало визначення методологічною основою дисертаційного дослідження соціальнокомунікаційного підходу. Використання в дослідженні системного, порівняльного, структурно-функціонального, інформаційного, інституціонального підходів дало змогу дослідити співвідношення колективних ідентичностей та бібліотеки як складної системи, їх взаємовпливи; зробити висновки стосовно функцій ідентичнісних практик, у здійсненні яких беруть участь бібліотеки, розкрити роль інформаційної системи «бібліотека» як місця перетину інших інформаційних систем: «соціум», «соціальна комунікація», «колективні ідентичності», що зумовлено природою бібліотеки як соціального інформаційно-комунікаційного інституту, однією із сутнісних функцій якого є інформаційна.

Як доведена дисертанткою важливість участі бібліотек у соціокультурному дискурсі, так і існуючі напрацювання, що обґрунтовують перспективність дискурсивного аналізу у бібліотекознавстві, актуалізують розробку системного застосування критичного дискурс-аналізу у бібліотекознавчих студіях. Застосування цього методу передбачає реконструкцію соціальних практик через тексти, згенеровані в процесі інтернет-комунікації; виявлення зв'язку повідомлення із соціальним, історичним, культурним контекстом. Основне завдання, яке дозволяє вирішити критичний дискурс-аналіз – визначення смислового навантаження, комплексу ідей і уявлень, за допомогою якого бібліотека як актор соціокомунікативного процесу бере участь у інтерпретаціях поясненні та конструюванні соціальної реальності; які світоглядні орієнтації (визначені державою, особисті, або такі, що домінують у певній групі) визначають вибір комунікативної стратегії бібліотеки. Критичний дискурс-аналіз орієнтований також на дослідження взаємодії різних дискурсів та виявлення зв'язків між дискурсом та соціальними подіями.

У другому розділі «**Ідентичнісні системи соціальних медіа в діяльності бібліотек**», який складається з трьох підрозділів, обґрунтовано діалектичний зв'язок у соціокультурних процесах національної ідентичності та бібліотек; охарактеризовано мережеве середовище як простір самоідентифікації і трансформації колективних ідентичностей та ідентичнісні практики в конвергентному медіа-просторі; уточнено особливості локалізації національного сегменту інформаційно-комунікаційного простору як об'єкту бібліотечного збереження.

У дисертації, виходячи з конструктивістського підходу, що розглядає націю як модерний ментальний і соціокультурний конструкт, пропонується визначати націю, інтегруючи погляди різних дослідників проблеми ідентичності: як апелюючи до свого етнонаціонального коріння (Е. Сміт) уявлену спільноту (Б. Андерсон), сформовану в результаті діяльності національних еліт у процесі модернізації (Е. Геллнер). Такий підхід дозволяє охарактеризувати націю як складне динамічне утворення та обґрунтувати валідність дослідження її не лише як соціальної системи, а й через переживання спільнотою власної ідентичності.

Дослідження національної ідентичності як переживання і усвідомлення своєї приналежності до тих чи інших соціальних груп і спільнот (процес відбору, інтеграції та диференціації різних ідентифікацій, що реалізовується різними інформаційними і культурними інститутами, які, таким чином, виявляються засобами формування національної ідентичності), підтверджує значну роль бібліотек як суб'єктів такого процесу.

Ідентичнісні бібліотечні практики можуть мати як культурні, мовні, історичні виміри, так і бути складовою політичних комунікацій. Доведеним можна вважати факт участі бібліотеки у сприянні зміцненню держави і підтримці пануючих цінностей на різних етапах її функціонування. Водночас врахування української специфіки дозволило обґрунтувати тезу про те, що українські культурні практики в історичній ретроспективі, зокрема, і діяльність бібліотек, вибудовуватися в опозиції до панівних імперських проєктів, уніфікаційних у їх національній політиці. Українські бібліотеки були значним чином орієнтовані на відстоювання окремішності і збереження самотності, тобто були інструментом протидії офіційній державній політиці.

Самоідентифікація в орієнтирах сучасного інформаційно-комунікаційного простору характеризується амбівалентністю і ситуативністю: з одного боку, сучасні глобальні комунікативні процеси руйнують традиційні ідентичності – етнічні чи національні, з іншого – створюють нові інформаційні можливості для їх формування й утвердження. Описані тенденції актуалізують роль

інформаційних інститутів у сучасних ідентичнісних практиках, зокрема і бібліотек, як суб'єктів інформаційно-комунікативної діяльності.

Соціальні медіа виступають середовищем формування та трансляції шаблонів індивідуальної та колективної поведінки, дискурсивних стратегій та інтерпретаційних моделей. Вироблення певних моделей інтерпретації та реінтерпретації смислів у повторюваних дискурсивних актах закріплює виявлену в них ідентифікацію, впливаючи на динаміку та зміст суспільної свідомості, а відтак – на процеси формування колективної ідентичності. Створюється спільний вимір буття різних груп, який реалізується через культурні практики переживання і створення (співтворення) традицій, звичаїв, норм поведінки, способів мислення і розуміння навколишнього світу і себе в ньому.

Дослідження дозволило виявити і систематизувати основні ідентичнісні практики конвергентного медіа-простору, що використовуються діяльності бібліотек. Під поняттям «ідентичнісні практики», яке запропоноване у дисертації, слід розуміти сукупність віртуальних (здійснюваних у інтернет-просторі), повторюваних та свідомих соціальних / комунікативних дій та навичок, що ґрунтуються на колективному досвіді та забезпечують стабільність групових уявлень. Такі практики допомагають особистості чи групі структурувати соціальний досвід, виступають впорядковуючим елементом, що полегшує сприйняття соціальної реальності та сприяє формуванню стійких оцінок, ставлень, суджень. Аналіз ідентичнісного дискурсу засвідчує як перенесення у конвергентний медіа-простір традиційних усталених соціальних практик, так і їх трансформацію (наприклад, інтенсифікацію візуальності та інтерактивності), та формування нових, пов'язаних із специфікою інформаційного простору.

Виявлено та досліджено таку рису інтернет-простору, як зовнішня або додана інтерактивність: інтерактивними, такими, що залучають участь користувачів, завдяки існуванню у форматі гіпертексту можуть стати будь-які тексти, навіть такі, що при створенні не передбачали елементів розвитку в режимі колективного авторства. Ці можливості здатні інтенсифікувати практики колективної рефлексії над художніми текстами.

Виявлені ідентичнісні практики мережевої взаємодії систематизовано за інституційним принципом: професійні, сімейні, регіональні, національні; за сферами життя: соціальні (читацькі, спортивні, практики святкування, відпочинку, кулінарні тощо), духовні (інтелектуальні, культурні, молитовні), політичні (як форми політичної участі); за видами діяльності: дискусійні, рекомендаційні, колаборативні, ігрові, рольові, флешмоби, практики карнавалізації (за Бахтіним).

Як най більш ефективні ідентичнісні практики в конвергентному медіа-просторі виділено дискусії, флешмоби, колаборативну взаємодію, а саме створення, в т.ч. колективне, користувацького контенту, рекомендаційні практики; створення і поширення інтернет-фольклору; віртуальні практики святкування; символізацію інформаційного простору, гейміфікацію та ігрові технології; карнавалізацію та меметизацію; комеморативні практики.

Дослідження практик як способів групової взаємодії актуалізується тим фактом, що досвід суспільства може бути досягнутий саме через його соціальні практики.

У третьому розділі «**Бібліотека як суб'єкт формування, збереження та трансляції національного нарративу**», який складається з трьох підрозділів, розглянуто особливості функціонування бібліотеки як соціального інституту в контексті діалектичного взаємозв'язку: бібліотека – складова національного нарративу як символ культурної та інтелектуальної потуги нації; бібліотека – суб'єкт творення національного нарративу через реалізацію меморіальної функції; бібліотека – суб'єкт сучасних інтерактивних практик творення національного дискурсу, результатом якого стає осмислення та засвоєння національного нарративу. Таким чином обґрунтовується суб'єкт-об'єктний діалектичний зв'язок бібліотеки та національного нарративу, що трактується як сукупність ідентичнісних текстів, яка формує уявлення нації про себе, твориться і переосмислюється в різноманітних практиках.

Представлення національних бібліотек у інформаційному інтерактивному просторі – апеляція до історії та вкоріненості бібліотеки у націєтворення; розкриття фондів як відображення культурної унікальності, популяризація цифрових ресурсів, що об'єднують значимі для нації тексти, так само як і спрямованість бібліотечних представництв на творення включеної спільноти –

засвідчують, що в інформаційну добу бібліотека зберігає статус одного із символів культурної самобутності та самодостатності спільноти.

Водночас бібліотека є суб'єктом творення національного нарративу, реалізуючи меморіальну функцію збереження зафіксованої у документному вигляді пам'яті спільноти – відбору для зберігання, забезпечення доступу та ретрансляції значимих текстів, документів та культурних пам'яток. Власне, бібліотеки, завдяки представленню на своїх ресурсах, в тому числі і інтерактивних, відповідної інформації, формують особливий зріз національного інформаційного простору, який транслює світову позицію держави, громадянського суспільства, окремого громадянина стосовно подій явищ суспільного життя.

Виступаючи ініціаторами і виконавцями потужних національних та наднаціональних електронних проектів, що надають вільний і відкритий доступ до текстів, звукозаписів, зображень, відеоматеріалів, які документують національну спадщину, бібліотеки не лише забезпечують доступ до пам'яті спільноти, а і долучаються до створення символічного капіталу – репрезентації національних досягнень. Бібліотека транслює національний нарратив, представляючи значимі тексти через виставкову діяльність, формування електронних колекцій і бібліотек, репрезентуючи їх у глобальних колекціях як інтелектуальний і культурний образ нації. Як характерний приклад можуть бути наведені американський проект «Пам'ять Америки», що позиціонується як «ресурс цифрового збереження американської історії і творчості, відображення подій, людей, місць і ідей, які сформували Америку»; вітчизняний ресурс «Електронна бібліотека «Україніка»», спрямований на акумуляцію «документів державно-національної ваги» тощо. Системний розгляд означених проектів дозволяє прослідкувати їх еволюцію від окремих електронних колекцій до комплексного інформаційного ресурсу (за К. Лобузіною) та появу особливих інтерактивних проектів, що передбачають залучення до їх творення користувачів. Останній тип ресурсів, наприклад, «Europeana 1914–1918» та їхній же «Transcribathon», бразильський проект «Дон Касмурро» та Flickr: The Commons Бібліотеки Конгресу, є предметом особливої уваги даного дослідження. Наявні описи цих проектів акцентують увагу в основному на аспекті наповнення ресурсу, тоді як потенціал формування спільноти навколо соціокультурних проектів, на наше переконання, навіть перевищує ефект – завдяки спільній дії, залученості учасників у процесі, відбувається формування та ретрансляція смислів, вироблення спільних уявлень, що є складовою колективних ідентичностей.

На поширення бібліотеками політичних і соціокультурних ідей і смислів спрямована також їх участь у практиках пам'яті – створення спільних спогадів через вироблення ритуалів увічнення (вшанування, святкування тощо) певних постатей, пам'ятних дат, конструювання таким чином «місць пам'яті» (за П. Нора).

Важливо наголосити, що йдеться не лише про трансляцію, а і вироблення відповідних смислів у процесі комунікації, причому потенціал такого смислотворення зростає в процесі залучення користувачів до вироблення соціокультурного дискурсу. Дослідження відповідних практик бібліотек, започатковане у вітчизняному бібліотекознавстві Т. Гранчак, і розвинене у даному дослідженні, дозволило зробити висновок про те, що спільні дії, колективні рефлексії здатні виступати не лише інструментом збереження національної пам'яті та зміцнення ідентичності, а й сприяти їх формуванню і трансформації.

Таким чином, зберігаючи символічний статус – як у ретроспективі, так і у сучасній репрезентації, бібліотека залишається елементом національного нарративу як значимої оповіді нації про себе. Завдяки систематичним цілеспрямованим зусиллям бібліотек відбувається організація і консолідація національних інформаційних ресурсів і продуктів, формується система забезпечення до них доступу користувачам.

Сьогодні можна говорити про те, що паралельно з офіційними каналами трансляції національного нарративу як способу буття тексту і пам'яті (соціальної, культурної – колективної, що принципово в даному випадку), активно розвиваються неформальні канали на основі сучасних соціальних медіа. У цьому випадку концепція національного нарративу як значимої розповіді нації про себе розширюється і включає в себе не лише інституціалізовані, впорядковані соціальні інформаційні бази даних, а також неструктуровану інформацію приватного порядку і вироблені на

її основі колективні уявленнями про минуле і майбутнє групи. Тож оскільки інтерактивне інформаційне середовище інтенсифікує та трансформує соціальні практики, сприяє продукуванню нових, питання відбору ресурсів, що відображають зазначені практики, лежить в площині реалізації кумуляційної функції бібліотек.

У четвертому розділі «**Стратегічні напрями бібліотечно-інформаційної діяльності із збереження національного нарративу**», який складається з трьох підрозділів, проаналізовано основні стратегії кумуляції бібліотеками інформації інтерактивного інформаційно-комунікаційного простору та науково-методичні підходи до відбору значимих текстів і локалізації національного сегменту інформаційно-комунікаційного простору.

Аналіз діяльності бібліотек із збереження цифрової спадщини, що зберігається в інтерактивному просторі, дозволив зробити висновок про те, що для наявної бібліотечної практики та її теоретичного осмислення пріоритетними є збереження оцифрованих матеріалів, тоді як до створених в електронному форматі матеріалів – уваги менше. Щодо останніх, то на сьогодні реалізуються головним чином проекти установ соціальної пам'яті, спрямовані насамперед на збирання й зберігання офіційних сторінок соціальних медіа як нового виду інформації державних органів. Водночас поза увагою існуючих проектів залишається величезний пласт інформації, що відображає сучасні соціокультурні процеси, але залишається поза рамками офіційного дискурсу та має при цьому не менший інтерес для дослідників різних напрямів. Вивчення, кумуляція та забезпечення зберігання цих масивів інформації – у сфері практичної та теоретичної діяльності бібліотек, зокрема, їх спеціальних підрозділів.

Виявлення та систематизація українських ідентичнісних практик потребували уточнення основних підходів до локалізації національного сегменту інформаційно-комунікаційного простору, зокрема, його інтерактивної складової, як об'єкту і простору бібліотечної діяльності. В розвиток концепції поняття «мережевої україніки» (В. Копанева) обґрунтована наукова валідність визначення її інтерактивної, нелінійної складової як «блогової україніки», а простору її формування, відповідно, як «української блогосфери». Блогова україніка, таким чином розглядається як публікації у інтерактивному просторі соціальних медіа, цитати, мультимедійний контент, пов'язані гіперпосиланнями, та коментарі веб-сторінок, створені українськими користувачами, що стосуються українських реалій та є значимими для українських соціокультурних процесів. Такий підхід логічно поширювати на весь контент і визначати «український сегмент Інтернету» як сукупність усіх ресурсів дискурсів, створених українцями, українською та іншими мовами, що прямо чи опосередковано стосуються української тематики.

Зростання кількості та якості мережевих документів у всьому світі актуалізували завдання акумуляції, зберігання і забезпечення доступу до інформації, створеної в цифровому форматі. Важливим аспектом проблеми є той факт, що частина електронних документів, які часто не мають друкованих аналогів, може представляти історичну, культурну чи наукову цінність. При цьому застосування традиційних прийомів і методів формування та використання фондів до мережевих документів видається малоефективним з огляду на принципово іншу природу і характеристики цих документів. Якщо для традиційного бібліотечного фонду механізми надходження документів (обов'язковий примірник, придбання, книгообмін) визначені і регламентовані, то аналогічні процеси відбору мережевих документів визначаються різними бібліотеками і архівними установами ситуативно, із врахуванням технічних, фінансових та інших аспектів. Фахівцям із збереження доводиться мати справу з документом, що не має фіксованого фізичного обсягу і лінійної структури, зміст і обсяг якого може змінюватись впродовж короткого проміжку часу, а з огляду на гіпертекстуальну множинність зв'язків між мережевими документами, часто ускладнено навіть виявлення ознак, що визначають його національну приналежність. Сьогодні для відбору і збереження документів «першого вебу»², тобто одностороннього потоку інформації через веб-сайти у форматі «автор – читач», деякі підходи вироблені. Проте проблема збереження документів,

² Web 1.0 та Web 2.0 – поняття, що використовуються для опису принципових техно-логічних змін, а вслід за ними змін в тенденціях медіаторення та медіаспоживання: пере-хід від одностороннього потоку інформації через веб-сайти, що містять матеріал «тільки для читання» до інтерактивного, децентралізованого процесу накопичення інформації за участі користувачів у процесі її створення, коригування та трансляції.

згенерованих у інтерактивному інформаційному просторі соціальних медіа, що характеризуються нелінійністю, мультиформатністю, гіпертекстуальністю, незавершеністю, колективним авторством, ставлять перед документознавцями, архівістами, комунікативістами нові виклики. Згадана відмінність між документами, щодо яких стоїть завдання їх акумуляції, може бути описана і як відмінність електронних інформаційних ресурсів, що представлені в мережі Інтернет як закінчений інформаційний продукт та динамічних інтернет-документів, що є результатом діяльності користувачів мережі (за Д. Карпюком) і частка яких в мережевому документному потоці постійно зростає.

Цей висновок актуалізує визначення стратегій архівування мережевих інформаційних ресурсів: вибіркоче збирання інформації за критеріями суспільної, наукової, історичної або культурної цінності; архівування національних сегментів мережі Інтернет – «мережевої україніки» та «блогової україніки» як її складової.

Проведений аналіз діяльності зі забезпечення збереженості матеріалів інтерактивного простору різними бібліотеками та архівами дозволив виокремити і охарактеризувати систему підходів до кумуляції національного нарративу інтерактивного інформаційно-комунікаційного простору:

– автоматичне «захоплення» контенту, тобто процес фіксації електронних документів мережі у певний проміжок часу, що здійснюється пошуковими роботами, які аналізують змістове наповнення ресурсу із подальшим занесенням посилань на нього в індексну базу;

– аналітичний підхід: визначення тематики та джерел з подальшим відбором, систематизацією та попереднім аналізом зафіксованих матеріалів – відповідна практика напрацьовується, зокрема, інформаційно-аналітичними підрозділами НБУВ;

– модеруючий підхід: бібліотека використовує характеристики інтерактивності для реалізації колаборативних проєктів (або їх елементів) – визначає тематику, формат інформації, створює відповідні майданчики (сайти або сторінки), де може бути опублікований користувацький контент та мобілізує користувацький потенціал для кумуляції інформації. На сучасному етапі відсутня єдина універсальна стратегія кумуляції цифрової спадщини інтерактивного простору. Всі названі підходи – автоматичний, аналітичний, модеруючий – мають як свої переваги, так і недоліки. Очевидно, що оптимальним є поєднання різних підходів, виходячи із специфіки інформації, що потребує архівування та збереження.

Аналіз проблеми визначення об'єктів депонування дозволив уточнити існуючі підходи до відбору значимих текстів інтерактивного інформаційно-комунікаційного простору. Окрім відомих підходів інституційного (документів, пов'язаних із діяльністю у мережі офіційних інституцій) та за авторством (кумуляція текстів впливових діячів політики, науки, культури), запропоновано підхід, де визначальним критерієм є інтенсивність комунікації. Йдеться про специфіку соціальних медіа, де важливим є не стільки офіційний статус учасника комунікації і навіть не статистичні дані щодо аудиторії, а, в силу інтерактивності як ключової ознаки, встановлювані зв'язки та генеровані смисли. Відповідно, перспективними та науково обґрунтованими об'єктами зберігання можуть стати сторінки соціальних медіа, що є комунікативними хабами (вузлами) і акумулюють значний матеріал, який висвітлює важливі соціокультурні процеси.

У п'ятому розділі «**Основні мережеві ідентичнісні маркери в діяльності сучасних бібліотек**», який складається з чотирьох підрозділів, розглянуто інформаційно-комунікативний потенціал бібліотек у процесі реалізації ідентичнісних практик за різними напрямками соціокультурної діяльності у інтерактивному просторі.

Дослідження участі бібліотек у виробленні, модернізації, реалізації історичної пам'яті та політики пам'яті в електронному середовищі дозволило виявити інтерактивні інтернет-практики комеморації, які розглядаються як процеси створення спільних спогадів через вироблення ритуалів увічнення (вшанування, святкування тощо) певних осіб і подій, конструювання «місць пам'яті», наголошено на зростанні ролі цифрових ресурсів, розміщених в Інтернеті «місць пам'яті». Аналіз акумуляції матеріалів, що сприяють комеморації на різних платформах, підтверджує висновки про те, що найвищий рівень взаємодії характерний для соціальних медіа, що виступають потужним джерелом залучення громадянської активності, зокрема і у дискурсі національної пам'яті. Всі вони об'єднані можливістю для користувачів додавати, продивлятися і коментувати контент, що

призводить до формування у інформаційному просторі значного пласту пам'яток індивідуально-колективної пам'яті. Такі інтерактивні практики суб'єктивніші та особистісніші в порівнянні із традиційними та характеризуються високим рівнем публічності. Готовність користувачів Інтернету, насамперед соцмереж, не просто пасивно споживати інформацію, а й активно генерувати власний контент, все активніше залучають інституційні установи пам'яті: архіви та бібліотеки активно збирають нові історичні свідчення, розміщені на сторінках соціальних медіа.

Визнаючи амбівалентність впливів мережі Інтернет як гіпотетичної трибуни для пошуку компромісів і, водночас, додаткового чинника поляризації, вітчизняні науковці схильні все ж вбачати у ньому фактор ослаблення комунікаційного поля під впливом віртуальної гіперреальності, різкого скорочення можливостей діалогу, зростання можливостей для використання маніпулятивних технологій, формування «зони безвідповідальності, де свобода дедалі більше обертається хаосом» (Л. Нагорна). Водночас, хоча такі застереження мають під собою ґрунт, соціокультурні трансформації під впливом поширення інформаційних технологій можуть бути схарактеризовані не лише в ключі ризиків, але і як можливості розвитку.

Одним із напрямків досліджень соціальної пам'яті може вважатись вивчення тенденцій побутування біографічної інформації у соціальних мережах та блогосфері, розгляд останніх як джерел особового походження.

З позицій бібліотечної регіоналістики важливою є участь бібліотек через інтернет-представництва у регіональній комунікації. Публікація фото, ретро-образів, туристичних зарисовок, інформаційний супровід волонтерських проєктів, краєзнавчих досліджень, політичних чи історичних дискусій, обговорень культурних подій, формує образ міста і регіону. Вся сукупність регіональних інтернет-проєктів створює віртуальний інформаційний простір кожного регіону, що відображає його когнітивний образ як результат розвитку регіональної ідентичності з характерними регіональними міфами, лінгвокультурними особливостями, власним простором соціальної пам'яті, врешті – власними способами самоідентифікації. Важливою рисою регіональних сегментів інформаційного простору є те, що вони у інформаційному плані не лише відображають особливості регіональної самоідентифікації, але і фактично транлюють образ регіону, витворений регіональною громадою за його межі, що сприяє формуванню впізнаваних регіональних образів у свідомості українців, подальшому розвитку регіональної ідентичності на основі співставлення її з образами інших регіонів і країни в цілому. Регіоналізм як філософія діяльності є шансом для бібліотекарів не лише репрезентувати особливі прояви культури регіону, а й поширювати соціальні ініціативи, впливати на виконання місцевими органами влади програм реалізації культурної політики, прагнути до довготривалого вкорінення у культурному просторі та громадській свідомості.

Ефективність участі бібліотек у ідентичнісних практиках символічної репрезентації національної ідентичності в інтернет-просторі обумовлюється активним функціонуванням в інформаційно-комунікативному просторі в умовах медіатизації соціокультурних процесів.

Зростання потоків інформації в інформаційному суспільстві впливає на її якісні характеристики: інформація далеко не завжди передається на рівні понять, частіше – на символічному рівні як смисловою заміщенні абстрактного об'єкту чуттєвим образом. Комунікаційні практики як операції трансляції і інтерпретації символів спричиняють появу і розвиток символічного простору (і інтернет-простору як його сегменту) – як національного, так і глобального, що пронизує всі культури. У дослідженні запропоновано виокремлювати два аспекти інтернет-простору в контексті символічної репрезентації: по-перше, як безпосередньо інформаційно-комунікаційного поля символізації, через наповнення його національною символікою та інтернет-дискурсами, що маркують національне світосприйняття і самовираження; по-друге – як дискурсивного простору вироблення, осмислення і реалізації стратегій символізації через різні комунікативні практики. Ними можуть бути дискусії; перегляд традицій святкування, вироблення і утвердження нових святкових традицій саме у інтерактивному інтернет-просторі. Форуми та інтерактивні полілоги можуть бути простором розгортання дискусій щодо державної політики символізації – використання національних символів, оновлення символічної репрезентації війська, регіону тощо. Саме інтерактивний інтернет-простір є одним із механізмів

відбору тих образів, дій і явищ, що набувають символічного капіталу. Через комунікативні практики вірусного поширення інформації учасники дискурсу або транслують – обговорюють, поширюють, трансформують ті чи інші символи, або ігнорують, прирікаючи тим самим до забуття. Таким чином проявляється дуальність системи – учасники інтернет-дискурсу одночасно є продуктом системи цінностей, і через свою діяльність є творцями цієї системи.

Бібліотеки як учасники інтернет-дискурсу, з одного боку, є носіями і трансляторами, зокрема, і в інтерактивному просторі, цінностей, засвоєних у процесі соціалізації, відтворюючи ці цінності у щоденній практиці. З іншого – є учасниками трансформацій і модифікацій (відбору для збереження чи забування, фіксації у повторюваних практиках) нових.

ОСНОВНІ ВИСНОВКИ

У ході дисертаційного дослідження досягнуто поставлену мету, яка полягає в розкритті ролі і потенціалу бібліотеки як соціального інституту в системі ідентичнісних процесів, визначенні основних напрямів її функціонування як компонента цієї системи, вирішено поставлені завдання, що дало змогу дійти основних наукових висновків:

1. Дослідження ролі бібліотек у забезпеченні спадкоємності та трансформації національної ідентичності базується на комплексі наукових праць, що знайшли своє відображення у історіографії: досліджень, спрямованих на осмислення ролі бібліотеки у сучасних інформаційних реаліях – як комплексного бібліотечно-інформаційного, наукового і культурно-просвітницького закладу; досліджень соціокультурних трансформацій українського суспільства в контексті розвитку мережових інформаційно-комунікаційних технологій; праць, що осмислюють роль бібліотек як соціальних інститутів, завданням яких є забезпечення перебігу ідентичнісних процесів. Проаналізовані праці за цими напрямками забезпечують теоретичну основу дослідження, водночас засвідчують відсутність узагальнюючого дослідження зв'язку між інтенсифікацією ідентичнісних практик та розвитком інтерактивного простору, а також ролі бібліотеки як соціокультурного інституту у творенні, трансформації, кумуляції, трансляції ідентичнісного дискурсу. Отже, історіографія проблеми засвідчує, що досліджувана тема залишається не лише актуальною, але і не розробленою науковою проблемою.

2. Дослідження інтегрованості бібліотечної діяльності до мережових інтерактивних практик формування національної ідентичності базується на понятті нації як складного динамічного утворення, що передбачає не імманентно задану належність до спільноти, а постійний процес переживання групою відбору, інтеграції та диференціації різних ідентифікацій. Такий підхід дає змогу знайти в цьому соціокомунікаційному процесі місце бібліотеки як носія маркерів ідентичності та суб'єкта процесів із вироблення, трансформації, трансляції колективних ідентичностей.

Виходячи з цього, методологічні засади дослідження базуються на соціальнокомунікаційному підході, що передбачає аналіз явищ в контексті інформаційної соціальної взаємодії, у нашому випадку – впливу діяльності бібліотек на трансформації колективних ідентичностей, відображення ідентичнісних трансформацій у діяльності бібліотек та дослідження функціонування бібліотеки як складової ідентичнісних систем.

Критичний дискурс-аналіз, що приділяє особливу увагу способам організації версій навколишнього світу, суспільства, подій і соціокультурних явищ, вироблених в дискурсі, є перспективним методом, застосування якого у бібліотекознавстві раніше системно не обґрунтовувалося. Предметом дослідження при дискурс-аналізі виступають висловлювання, значимі для певної спільноти, тобто такі, що містять поділювані певною групою колективні переконання; тексти, що створюють, деконструють або підсилюють ту чи іншу світоглядну позицію.

Основне завдання, яке вирішується у процесі дискурсивного аналізу, – визначення смислового навантаження, закладеного у тексти; з'ясування світоглядних орієнтацій, що детермінують сенсотворення та стратегій, за допомогою яких бібліотека бере участь у

інтерпретаціях та конструюванні соціальної реальності; виявлення зв'язків між дискурсом та соціальними подіями.

3. Дослідження бібліотечної діяльності в контексті формування національної ідентичності у інтернет-просторі потребує концептуалізації низки понять. Зокрема, поняття «мережеві інтерактивні практики», запропоноване у дисертаційній роботі, тлумачиться як сукупність віртуальних (здійснюваних у інтернет-просторі), повторюваних та свідомих соціальних / комунікативних дій та навичок, які ґрунтуються на колективному досвіді та забезпечують стабільність групових уявлень. «Бібліотечними ідентичнісними практиками» пропонується вважати такі комунікативні дії, пов'язані з формуванням, закріпленням, виявом чи трансформацією суб'єктивного відчуття приналежності до спільноти (ідентичності), ініціатором, організатором або учасником яких виступають бібліотеки. «Мережева регіоналістика» характеризується як комплекс ресурсів, створених чи опублікованих у інтерактивному інформаційному просторі, що характеризують місцеві (регіональні) культурні, економічні, мовні, релігійні чи інші особливості.

Обґрунтовано упровадження у науковий обіг поняття «суб'єктна конвергенція», що характеризує явище зрощення і змішування ролей у інтерактивному інформаційному просторі – читача, автора, критика, дистриб'ютора тощо, а в бібліотечній діяльності реалізується, зокрема, через формування користувачького (створеного за участі користувачів) ресурсу.

4. Розглядаючи національну ідентичність як суб'єктивне відчуття приналежності особи до самобутньої спільноти, переживання солідарності з нею (відчуття спільної історичної долі та актуальних інтересів) на основі світоглядних уявлень, наголошено на важливості для ідентифікації сталого уявлення про образ «своїєї» спільноти. Доведено, що оскільки національна ідентичність є самоінтерпретацією національної спільноти, яка виражається в культурних та ідеологічних текстах, вона здійснюється за допомогою різних форм медіа та культурних практик. Бібліотека як соціокультурний інститут на різних етапах свого існування прямо пов'язана як із значимими культурними та ідеологічними текстами, так і з практиками.

З точки зору еволюції участі бібліотек у ідентичнісних практиках обґрунтовано тезу про специфіку культурних практик так званих «недержавних народів», зокрема, в бібліотечній діяльності, що можуть вибудовуватися в опозиції до панівного (імперського) проекту. Історично українські бібліотеки були значним чином орієнтовані на відстоювання окремішності і збереження самобутності, тобто були інструментом протидії офіційній державній політиці. У історичному аспекті доведеним можна вважати факт участі бібліотек у ідентичнісних практиках, причому для бездержавних народів, чия ідентичність (етнічна, релігійна, національна) виявляється загроженою, актуальна компенсаційна та захисна функція бібліотек.

5. Участь бібліотеки у інтернет-дискурсі забезпечує її впливовість у мережевих ідентичнісних практиках. Такі конституюючі характеристики соціальних медіа, як полілогічність, неформальність, демократичність, креативність, характеризують їх як простір культурних практик, що визначають самовіднесення людини до певної спільноти. Принципово відкритий для доповнення текст соціальних медіа надає можливість рефлексії, трансформації пропонуваніх і творення нових смислів. Бібліотеки у цих процесах виступають як суб'єкт – носій маркерів національної ідентичності та учасник процесів із вироблення, трансформації, трансляції колективних ідентичностей. Інтернет-простір об'єднує у собі всі площини формування і транслювання національного нарративу – літературу, мистецтво, кінематограф як смислоутворювальні та утверджувальні проекти; систему інституцій соціальної пам'яті (музеїв, архівів, бібліотек), що сприяють укоріненню нації в історії; спорт як засіб згуртування спільноти і потужний чинник ідентифікації з нею; символізацію національного буття (уведення в інформаційний простір національної символіки); масові заходи, національні свята та театралізовані дійства. Ці традиційні практики в інтернет-просторі або інтенсифікуються, або набувають нових рис, або ж продукують нові практики, нехарактерні для офлайн-дискурсів. Бібліотеки, з одного боку, є активними учасниками більшості з цих практик. З іншого, серед завдань, що стоять перед бібліотеками – забезпечення гуманітарних досліджень інформацією, згенерованою у соціальних мережах в процесі реалізації таких практик як джерельною базою для дослідження процесів, що є механізмами соціокультурного синтезу.

6. Обґрунтовано зв'язок ідентичнісних процесів із медійними реаліями інформаційного суспільства. В контексті діяльності бібліотек виявлено і узагальнено особливості інтерактивного інформаційно-комунікаційного простору, до яких віднесено: дисперсний, мозаїчний і кліповий характер текстів, сформованих в результаті інтерактивної комунікації; обґрунтовано, що з огляду на принциповий для соціальних медіа особистісний підхід, створений контент має суб'єктивний характер. Виявлені характеристики важливі з точки зору вивчення інтернет-дискурсу як об'єкту науково-аналітичної діяльності бібліотек.

В якості української специфіки інтерактивного простору, що визначається відмінностями у особливостях соціокультурних процесів та пов'язана з посттоталітарним та постколоніальним характером розвитку, визначено актуалізацію поряд із питомими для соціальних медіа комунікативної та рекреаційної (розважальної) функцій, інших, більш соціально ангажованих – мобілізаційної, меморіальної, компенсаційної. Ця специфіка, у свою чергу, формує науковий та соціальний запит на збереження інформації, згенерованої у інтерактивному просторі.

Виходячи із концепції інтелектуального користувацького ресурсу як сукупності знань та навичок користувачів, що можуть бути використані у науково-аналітичній та соціокультурній діяльності бібліотек, таку спільну діяльність бібліотеки і користувачів запропоновано визначати з позицій комунікативістики як окремий рівень конвергенції – суб'єкту конвергенцію, як явище зрощення і змішування ролей у інтерактивному інформаційному просторі.

Інформація, згенерована користувачами інтерактивного інформаційно-комунікаційного простору, в силу колективного авторства, мультиформатності, гіпертекстуальності, незавершеності, вимагає кумуляції її бібліотеками як динамічних нелінійних інтернет-документів.

7. Концептуалізовано поняття «ідентичнісних інтернет-практик», що тлумачаться як сукупність віртуальних (здійснюваних у інтернет-просторі), повторюваних та свідомих соціальних / комунікативних дій та навичок, які ґрунтуються на колективному досвіді та забезпечують стабільність групових уявлень. До основних ідентичнісних практик у інтерактивному медіа-просторі належать віртуальні практики святкування та символізації інформаційного простору; дискусії та обговорення суспільно значимих подій та явищ; комеморативні практики (вшанування подій та осіб, значимих на національному, регіональному або локальному рівнях); колаборативна взаємодія, а саме створення, в т.ч. колективне, користувацького контенту; гейміфікація та ігрові технології; формування користувацької художньої критики; рекомендаційні практики; флешмоби. Системна участь у таких повторюваних комунікативних діях бібліотек дозволяє визначити їх як «бібліотечні практики» (за суб'єктом реалізації).

Систематичне виявлення певної поведінки в повторюваних дискурсивних актах, зокрема і за ініціативи або участі бібліотек (читання і обговорення текстів, ушанування пам'яті тих чи інших подій або діячів, святкування тощо) закріплює виявлювану в них ідентифікацію, впливаючи на динаміку й зміст суспільної свідомості, а відтак процеси формування колективної ідентичності соціуму.

8. Для ідентифікації інформації національного інтерактивного інформаційного простору пропонується застосувати критерії, розроблені у документознавстві для створення «україніки» як українського національного репертуару творів, що безпосередньо або непрямо стосуються всіх сторін життя України, документів з української тематики, що виникли і побутували в Україні та за її межами. Запропоновано визначення «блогової україніки» як інтерактивної, нелінійної складової мережевої україніки, а простору її формування, як «української блогосфери». Блогова україніка, розглядається як сукупність публікацій у інтерактивному просторі соціальних медіа, цитат, мультимедійного контенту, пов'язаних гіперпосиланнями, коментарів веб-сторінок, створених українськими користувачами, що стосуються українських реалій та є значимими для українських соціокультурних процесів. Такий підхід дозволяє визначити український сегмент Інтернету як сукупність усіх ресурсів і дискурсів, створених українцями, українською та іншими мовами, що прямо чи опосередковано стосуються української тематики, що має принципове значення дослідження та збереження матеріалів інтерактивного інформаційного простору.

9. Запропоновано концепцію національного нарративу як сукупності ідентичнісних текстів, що формує уявлення нації про себе, твориться і переосмислюється в різноманітних практиках. Такий підхід дозволяє розглядати бібліотеки у єдності діалектичного взаємозв'язку: як складову національного нарративу та як суб'єкт його творення і трансляції. Обґрунтований у дисертації суб'єкт-об'єктний діалектичний зв'язок бібліотеки та національного нарративу реалізується у меморіальній, кумулятивній, соціалізуючій, комунікативній та аксіологічній функціях бібліотек.

Вході ідентифікаційних практик виробляються, уточнюються, трансформуються ідентичнісні маркери (визначники) як засоби диференціації груп, що співіснують у полі соціальної взаємодії. Участь бібліотек у цих процесах відбувається в межах практик модернізації історичної пам'яті та політики пам'яті в електронному середовищі; побутування регіональної ідентичності та формування образу регіону в інтернет-просторі; символічної репрезентації національної ідентичності в інтернет-просторі.

10. За результатами аналізу діяльності бібліотек із збереження національної електронної спадщини як складової ідентичнісних систем, пріоритетними стратегіями кумуляції бібліотеками національного нарративу інтерактивного інформаційно-комунікаційного простору визначено:

– автоматичне «захоплення» контенту як процес фіксації мережевих електронних документів за певний проміжок часу, що здійснюється пошуковими роботами, які аналізують змістове наповнення ресурсу із подальшим занесенням посилань на нього в індексну базу;

– аналітичний підхід як відбір за визначеною тематикою та джерелами, систематизація з попереднім аналізом зафіксованих матеріалів;

– модеруючий підхід як діяльність бібліотек, спрямована на організацію збору та обробки контенту за рахунок мобілізації користувачького потенціалу для кумуляції інформації.

Всі названі підходи – автоматичний, аналітичний, модеруючий – мають як свої переваги, так і недоліки. У дисертації обґрунтовано оптимальність поєднання різних підходів, виходячи із специфіки матеріалу, що потребує архівування та збереження.

11. Наявні у сучасному бібліотекознавстві та архівознавстві підходи до кумуляції інформації інтерактивного інтернет-простору за авторством та інституційний, вироблені бібліотеками, запропоновано доповнити новим підходом, де визначальним критерієм відбору є інтенсивність комунікації. Таким чином до об'єктів зберігання пропонується включати сторінки соціальних медіа, що є комунікативними хабами (вузлами) і акумулюють інформацію, яка висвітлює важливі соціокультурні процеси. Як ключові маркери, за якими можна виявити найвпливовіших учасників Мережі або її національного сегменту, запропоновано використовувати показники «охоплення аудиторії», «залучення аудиторії» («взаємодії»), «конверсії», що характеризує здатність мобілізувати аудиторію, показники «конструктивності» та «індекс якості прихильників».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

Монографія

1. Половинчак Ю. Сучасне інформаційно-комунікаційне середовище як простір трансформації української національної ідентичності : монографія / Ю. Половинчак // Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2017. – 365 с.

Рец.: Закіров М. Національна ідентичність перед викликами нових інформаційних реалій. Рецензія на монографію Половинчак Ю. М. Сучасне інформаційно-комунікаційне середовище як простір трансформації української національної ідентичності / М. Закіров // Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук. – 2018. – Вип. 1. – С. 100–101.

Статті, опубліковані у наукових фахових виданнях України:

2. Половинчак Ю. Характеристика і специфіка використання інформаційних джерел у роботі інформаційно-аналітичних центрів бібліотек / Ю. Половинчак // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – К., 2005. – Випуск 14. – С. 113–118.

3. Половинчак Ю. Бібліотечні ресурси як фактор зміцнення національної самосвідомості суспільства / Ю. Половинчак // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського. – К., 2009. – Вип. 23. – С. 53–59.

4. Половинчак Ю. Національний розвиток і національна свідомість на фоні активізації глобалізму / Ю. Половинчак // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського. – К., 2010. – Вип. 26. – С. 247–253.

5. Половинчак Ю. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського на шляху інтеграції в Єдиний європейський інформаційний простір / Ю. М. Половинчак, Н. Г. Іванова // Рукописна та книжкова спадщина України: археографічні дослідження унікальних архівних та бібліотечних фондів. – К., 2012. – Вип. 15. – С. 238–245.

Здобувачу належать всі результати та висновки щодо практик ЄС представлення національного нарративу в електронних колекціях.

6. Половинчак Ю. Українська наука в системі міжнародних документальних комунікацій / Ю. Половинчак // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського. – К., 2011. – Вип. 32. – С. 21–29.

7. Половинчак Ю. Зарубіжний досвід представлення бібліотеками досягнень національної правової думки / Ю. Половинчак // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – 2012. – Вип. 33. – С. 170–178.

8. Половинчак Ю. Бібліотеки в культурних взаємодіях цифрової епохи / Ю. Половинчак // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – 2013. – Вип. 35. – С. 302–317.

9. Половинчак Ю. Бібліотечні об'єднання як чинник формування єдиного бібліотечного простору / Ю. Половинчак // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – К., 2014. – Вип. 39. – С. 58–68.

10. Половинчак Ю. Аналіз новинних потоків у дослідженні вітчизняного інформаційного поля / Ю. Половинчак, А. Бергелський // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – К., 2011. – Вип. 41. – С. 425–438.

Здобувачу належать всі результати та висновки щодо основних стратегій аналізу інформаційних потоків інтерактивного простору.

11. Половинчак Ю. Стратегії дослідження соціальних медіа як дискурсивного простору / Ю. Половинчак // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – К., 2016. – Вип. 43. – С. 366–381.

12. Половинчак Ю. Конвергентні процеси в сучасному інфопросторі: трансформації текстів, практик, ієрархій / Ю. Половинчак // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2017. – Вип. 46. – С. 31–44.

13. Половинчак Ю. Ігрові технології у світоглядних інтервенціях сучасних комунікацій / Ю. Половинчак // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2017. – Вип. 48. – С. 694–704.

14. Половинчак Ю. Комеморативні практики в сучасному інформаційному просторі / Ю. Половинчак // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2018. – № 2. – С. 94–100.

15. Половинчак Ю. Діяльність бібліотек із збереження цифрової спадщини інтерактивного простору / Ю. Половинчак // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2018. – Вип. 49. – С.123–132.

Статті у фахових виданнях, які включено до міжнародних наукометричних баз, та у виданнях іноземних держав:

16. Половинчак Ю. Особливості функціонування української блогосфери / Ю. Половинчак // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences. – 2015. – III (7). – Issue 42. – С. 99–102.

17. Половинчак Ю. Кулінарно-гастрономічний дискурс соціальних медіа в процесах формування національної ідентичності / Ю. Половинчак // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences. – 2016. – IV (13). – Issue 82. – С. 61–65.

18. Половинчак Ю. Регіональна ідентичність та образ регіону у інтернет-просторі / Ю. Половинчак // Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky. – 2016. – № 4. – pp. 35–38.

19. Половинчак Ю. Символічна репрезентація громадянської ідентичності в інтерактивному інформаційному просторі / Ю. Половинчак // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences. – 2016. – IV (18). – Issue 109. – С. 66–69.

20. Половинчак Ю. Національна та мережева ідентичність – конфлікт чи взаємодоповнення явищ? / Ю. Половинчак // Znanstvena misel journal. – 2018. – № 19. – Vol. 2. – С. 66–69.

21. Половинчак Ю. Смыслотворчий потенціал розважального художнього інтернет-дискурсу / Ю. Половинчак // Norwegian Journal of development of the International Science. – 2018. – №19. – Vol. 2. – С. 70–73.

22. Половинчак Ю. Інтерактивність як нова характеристика національного нарративу / Половинчак Ю.М. // The scientific heritage. – 2018. – № 24. – Р. 2. – С. 60–63.

23. Половинчак Ю. Проблема світоглядних трансформацій на окупованих територіях України: витоки, механізми, шляхи вирішення / Ю. Половинчак // Sciences of Europe. – 2018. – № 28. – Vol. 4. – С. 71–77.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

24. Половинчак Ю. М. Особливості інтерактивного простору соціальних медіа в контексті реалізації маніпулятивних технологій / Ю. М. Половинчак // Наукові записки ІІІЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України. – К., 2016. – Вип. 5–6 (79–80). – С. 183–193. (Х Курасівські читання «Політична криза у перехідному суспільстві». Київ, 9 жовтня 2014 р.).

25. Половинчак Ю. М. Війни смислів у сучасному російсько-українському протистоянні / Ю. М. Половинчак // Перспективні напрямки дослідження українського медійного контенту: фундаментальні та прикладні аспекти : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 7 квітня 2016 р.) / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2016. – С. 222–226.

26. Половинчак Ю. М. Аналіз інтерактивного інформаційного простору в контексті досліджень Східноукраїнської кризи / Ю. М. Половинчак // Збірник наукових праць (за матеріалами ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф. «Лабіринти реальності» (Україна – Сербія – Азербайджан – Польща – Канада; жовт., 2016 р.). – Канада, Монреаль, 2016. – С. 262–265.

27. Половинчак Ю. М. Дискурсивний підхід к сохранению историко-культурной памяти в интерактивной среде / Ю. Половинчак // Материалы ІV Международного конгресса «Библиотека как феномен культуры»: Информационные ресурсы библиотек в образовательной, научной и социокультурной среде (Минск, 4–6 октября 2016 г.) / Национальная библиотека Беларуси. – Минск, 2016. – С. 289–293.

28. Половинчак Ю. М. Символічна репрезентація громадянської ідентичності в інтернет-просторі / Ю. М. Половинчак // Тези доповідей, виступів і пропозицій учасників ІІІ-го круглого столу «Ситуаційні чинники особистісного та суспільного розвитку» (Київ, 21 квітня 2016 р.) / Національна академія педагогічних наук України. – Київ, 2016. – С. 16–18.

29. Половинчак Ю. Н. Продукция информационно-аналитических центров библиотек / Ю. Н. Половинчак // Книжная культура. Опыт прошлого и проблемы современности. К 280-летию академического книгоиздательства в России : материалы международной научной конференции (Москва, 18–19 декабря 2008 г.). – Москва : Наука, 2008. – С. 276–278.

30. Половинчак Ю. М. Мобилизационный и манипулятивный потенциал дискурса социальных медиа [Электронный ресурс] / Ю. Половинчак // Материалы VII Международной научно-практической конференции «Интернет и общество» (10–11 июля 2015 г.) / Государственный университет Акакия Церетели. – Режим доступа: <http://inso.ge/inso2015/wp-content/uploads/krebuli-2015.pdf>. – Загл. с экрана.

31. Половинчак Ю. М. Інтернет дискурс національної пам'яті / Юлія Половинчак // Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання: матеріали Міжнар. Наук.-практ. конф. (м. Київ, 7–9 квітня 2015 р.) / Ред. кол. Тюрменко І. І. та ін. – Київ, 2015 р. – С. 253–256.

32. Половинчак Ю. М. Особливості аналізу соціальних медіа як дискурсивного простору / Ю. М. Половинчак // Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства : матеріали шостої міжнар. наук.-практ. конф., Львів, 10–11 верес. 2015 р. / Нац. ун-т «Львівська політехніка», Наук.-техн. б-ка ; [редколегія: О. В. Шишка, І. О. Белоус, Р. С. Самотий, А. І. Андрухів]. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. – С. 11–14.

33. Половинчак Ю. М. Дискурс минулого у інтерактивному середовищі Інтернет / Ю. М. Половинчак // Proceedings of the Summer Science Symposium «Science and Policy – Dialogue in Europe» (Tallinn, 01–03 August 2016) / «The Federation of Estonian Student Unions (EUL)», 2016. – pp. 63–70.

34. Половинчак Ю. М. Етнолінгвістичний аспект організації сучасного національного інформаційного простору / Ю. М. Половинчак // Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору: матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 21–23 жовт. 2014 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2014. – С. 189–191.

35. Половинчак Ю. М. Особливості продукування суспільно значимої інформації в інтернет-просторі / Ю. М. Половинчак // Бібліотека. Наука. Комунікація : матеріали міжнародної наукової конференції (Київ, 6–8 жовтня 2015 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2015. – С. 291–293.

36. Половинчак Ю. М. Бібліотечні проекти з надання доступу до офіційної інформації / Ю. М. Половинчак // Бібліотека ХХІ століття: перспективи та інновації : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 23 квіт. 2015 р. / М-во освіти і науки України, М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, Наук. б-ка, Каф. книгознавства і бібліотекознавства. – Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2015. – С. 66–69.

37. Половинчак Ю. М. Критерії визначення національного сегмента інтерактивного інформаційно-комунікаційного простору / Ю. М. Половинчак // Бібліотека. Наука. Комунікація : матеріали міжнародної наукової конференції (Київ, 4–6 жовтня 2016 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2016. – С. 249–252.

38. Половинчак Ю. М. Бібліотечні проекти з акумуляції інформації сучасного інтерактивного простору / Юлія Половинчак // Інформація, комунікація і управління знаннями в глобалізованому світі : зб. матеріалів Міжнар. наук. конф., Київ, 15 трав. 2018 р. – Київ : КНУКіМ, 2018. – С. 119–121.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

39. Половинчак Ю. Війни смислів у сучасному російсько-українському протистоянні / Ю. Половинчак // Наукові записки Інституту журналістики. – 2016. – Том 3 (64). – С. 16–22.

АНОТАЦІЯ

Половинчак Ю. М. Бібліотека в системі мережевих інтерактивних практик формування національної ідентичності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство. – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Київ, 2018.

У дисертації комплексно розкрито значення і потенціал бібліотеки як соціального інституту в системі ідентичнісних процесів, що реалізуються через мережеві практики, визначено основні напрями її функціонування як активного елемента цієї системи.

Дослідження національної ідентичності як переживання і усвідомлення своєї приналежності до тих чи інших соціальних груп і спільнот, підтверджує значну роль бібліотек як суб'єктів такого процесу. Встановлено характерні особливості інтерактивного інформаційно-комунікаційного

простору в контексті науково-аналітичної діяльності бібліотек. Виявлено основні ідентичнісні практики у інтерактивному медіа-просторі.

Для дослідження участі бібліотеки у ідентичнісних процесах запропоновано концепцію національного нарративу як сукупності ідентичнісних текстів, що формує уявлення нації про себе, твориться і переосмислюється в різноманітних практиках. Визначено пріоритетні стратегії кумуляції бібліотеками національного нарративу інтерактивного інформаційно-комунікаційного простору. На основі аналізу підходів до кумуляції інформації інтерактивного інтернет-простору запропоновано новий підхід, де визначальним критерієм відбору є інтенсивність комунікації.

Ключові слова: бібліотека, комунікація, система мережевих інтерактивних практик, національна ідентичність, стратегії кумуляції бібліотеками національного нарративу, маркери інтерактивного інформаційно-комунікаційного простору.

АННОТАЦИЯ

Половинчак Ю. Н. Библиотека в системе сетевых интерактивных практик формирования национальной идентичности. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора наук по социальным коммуникациям, специальность 27.00.03 – книговедение, библиотековедение, библиографоведение. – Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского, Киев, 2018.

В диссертации комплексно раскрыты значение и потенциал библиотеки как социального института в системе идентичных процессов, реализуемых через сетевые практики, определены основные направления ее функционирования в качестве активного элемента этой системы.

Исследования национальной идентичности как переживания и осознания своей принадлежности к тем или иным социальным группам и сообществам, подтверждает значительную роль библиотек как субъектов такого процесса. Самоидентификация в ориентирах информационно-коммуникационного пространства характеризуется амбивалентностью: с одной стороны, современные глобальные коммуникативные процессы разрушают традиционные идентичности – этнические или национальные, с другой – создают новые информационные возможности для их формирования и утверждения.

Установлены характерные особенности интерактивного информационно-коммуникационного пространства в контексте научно-аналитической деятельности библиотек, в частности: дисперсный, мозаичный и клиповый характер текстов, сформированные в результате интерактивной коммуникации; обосновано, что учитывая принципиальный для социальных медиа личностный подход, созданный контент имеет субъективный характер.

В ходе исследования было обосновано связь идентичных процессов с медийными реалиями информационного общества. Такие конституирующие характеристики социальных медиа, как полилогичность, неформальность, демократичность, креативность, характеризуют их как пространство культурных практик, определяющих самоотнесение человека к определенному сообществу. Принципиально открыт для дополнения текст социальных медиа позволяет рефлексии, трансформации предлагаемых и создания новых смыслов. Библиотеки в этих процессах выступают как субъект – носитель маркеров национальной идентичности и участник процессов по выработке, трансформации, трансляции коллективных идентичностей.

Выявлены основные идентичные практики в интерактивном медиа-пространстве, а именно: виртуальные практики празднования и символизации информационного пространства; дискуссии и обсуждения общественно значимых событий и явлений; коммеморативные практики (чувствования событий и лиц, значимых на национальном, региональном или локальном уровнях); коллаборативное взаимодействие, а именно создание, в т. ч. коллективное, пользовательского контента; геймификация и игровые технологии; формирования пользовательской художественной критики; рекомендательные практики; флешмобы.

Для исследования участия библиотеки в идентичных процессах предложена концепция национального нарратива как совокупности идентичных текстов, что формирует представление нации о себе, творится и переосмысливается в различных практиках. Такой подход позволяет

рассматривать библиотеки в единстве диалектической взаимосвязи: как составляющую национального нарратива и как субъект его создания и трансляции. Обоснована в диссертации субъект-объектная диалектическая связь библиотеки и национального нарратива реализуется в мемориальной, кумулятивной, социализирующей, коммуникативной и аксиологической функциях библиотек.

Приоритетными стратегиями кумуляции библиотеками национального нарратива интерактивного информационно-коммуникационного пространства определено: автоматический «захват» контента как процесс фиксации сетевых электронных документов за определенный промежуток времени, осуществляется поисковыми роботами, которые анализируют содержательное наполнение ресурса с последующим занесением ссылок на него в индексную базу; аналитический подход как отбор по определенной тематике и источникам, систематизация с предварительным анализом зафиксированных материалов; модераторский подход как деятельность библиотек, направленная на организацию сбора контента за счет мобилизации пользовательского потенциала для кумуляции информации.

На основе анализа подходов к кумуляции информации интерактивного интернет-пространства предложен новый подход, где определяющим критерием отбора является интенсивность коммуникации. Таким образом к объектам хранения предлагается включать страницы социальных медиа, которые являются коммуникативными хабами (узлами) и аккумулируют информацию, которая освещает важные социокультурные процессы. Как ключевые маркеры, по которым можно выявить самых влиятельных участников Сети или ее национального сегмента, предложено использовать показатели «охвата аудитории», «привлечение аудитории» («взаимодействия»), «конверсии», которые характеризуют способность мобилизовать аудиторию, показатели «конструктивности» и «индекс качества сторонников».

Ключевые слова: библиотека, коммуникация, система сетевых интерактивных практик, национальная идентичность, стратегии кумуляции библиотеками национального нарратива, маркеры интерактивного информационно-коммуникационного пространства.

SUMMARY

Polovynchak Yu. M. Library in the system of online construction of national identity practices. – Qualification scientific work on the rights of manuscripts.

Thesis for a Doctor in social sciences (PhD) in specialty 27.00.03 – library science, bibliography. – The V. I. Vernadsky National Library of Ukraine, Kyiv, 2018.

The thesis deals with the importance and potential of the library as a social institution in the system of identity processes implemented through online practices.

The study of national identity as an experience and awareness of self –belonging to certain social groups and communities confirm the significant role of libraries as subjects of this process. The basic features of the interactive information and communication space in the context of the research and analytical activities of libraries have been established.

The study demonstrated the basic identity practices in interactive media space. This thesis proposes the concept «national narrative» which is considered as a set of identity texts that shape the nation's idea of itself is created and redefined in various practices as an approach to research the participation of the library in identity processes. Priority strategies for cumulation of the national narrative of the interactive information and communication space by libraries are defined. Based on the analysis of approaches to the cumulation of information of the interactive Internet space, a new approach is suggested by the author.

Keywords: library, communication, system of online interactive practices, national identity, strategies for cumulation of national narrative by libraries, markers of interactive information and communication space.

Підписано до друку 14.11. 2019 р.
Формат 60x90/16. Папір офсет.
Ум. друк. арк. 1,9. Наклад 100 пр. Зам. № 2.

Науково-видавничий центр
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, просп. Голосіївський, 3